

BRIT KÖZVÉLEMÉNY, BRIT SAJTÓ.

NAGYBRITANNIA hétszáz éves alkotmányos fejlődésének két nagy-tradíciójú és ma már jelentőségében majdnem egyenrangú intézmény a tartó oszlopa. Az egyik a parlament, a másik a sajtó. Majdnem négy évszázadon át a parlament volt egyetlen kifejezője a nemzeti akaratnak. De amint az angol parlamentárizmus csak a brit szigeteken tudott ideáltípusként érvényesülni és másolatai sehol sem tudtak szerves egységgé válni a felvevő államok történelmileg kifejtett szervezetével, éppúgy a közvéleményt, a nemzeti gondolatnak, a nemzeti akaratnak és a nemzeti lelkiismeretnek ezt az érzékeny automatikus vezetőjét, földregész- vagy légsúlymérőjét, sehol másutt abban a befolyásolatlan tisztaságában nem találhatjuk, mint Nagy-Britanniában, ahol ma épp oly erővel érvényesül, mint a Hosszú Parlament idején.

Ez a közvélemény, „public opinion“: a gondolat, a fogalom, a szó teljesen és hamisítatlanul brit, nem tisztán angol és nem skót, nem ír vagy walesi, hanem pár excellence „British” — a nagy brit birodalom minden részében szinte egyenlő törvényszerűséggel jelentkezik és érvényesül. Felépít kormányokat és kezében tartja azokat: nincs az az elvi program és nincs az a szilárd többség,— hadseregről vagy hasonló mesterséges segédeszközökről még csak említést sem szabad tenni — mely a közvélemény érvényesülésének útját merné szegni. A legnagyobb többséggel szilárdan nyeregben ülő kormány tudja, hogy órái meg vannak számlálva, ha, bár jóval a parlament életidejének lefutása előtt, a közvélemény szeizmográfjának érzékeny tüje, bármily csekély kilengéssel is, jelzi, hogy eljátszotta a nemzet bizalmát, vagy hogy, ha politikáján nem változtat, el fogja veszíteni. És a sajtó sehol olyan érzékeltethetően nem mutatja a nemzeti közfelfogás változását, mint Nagy-Britanniában, egyrészt a politikai pártoktól független orgánumok attitűdje, másrészt a „levél a szerkesztőhöz” intézmény útján, amely a legvilágosabb, spontán kifejezője keletkező gondolatirányoknak. Ez a specifikusan brit, vagy talán, ebben az esetben, inkább „angol” szokás, a sajtó, mint hatalmi szerv közvetítésével, legtökéletesebb kifejezője a communis opinio-nak. Míg a sajtó — a napilapok, hetilapok és folyóiratok, azaz az úgynevezett „időközi sajtótermékek” összesége — csak igyekszik kifejezni a nemzet akaratát, meggyőződését és megkísérli megértetni a nemzettel azt, amit a pillanatban a nemzet érdekének vélnek, addig a „Letters to the Editor”, a szellemi és politikai élet legmagasabb szférájának képviselőitől le az „utca emberéig” — the mán in the street-ig — kifejezésre juttatja a maga meztelenségében és praktikus közvetlenségében az egész nemzeti gondolatvilágot. Ennek a különös intézménynek érvényesülése, az angol újságíró páratlan lelkiismeretességével, felelősségérzetével és rendszerint komoly tudásával együtt, tették a brit sajtót „a birodalom egyik oszlopává”.

Míg a parlament hétszáz évi fejlődésre tekinthet vissza, addig az angol sajtónak alig háromszáz éves múltja van, ami alatt legelső, primitív megjele-

nési formájától a mai szinte tökéletes intézményig fejlődött. A hírszolgálatot a 16. században, Angliában éppúgy, mint a kontinensen, a „hírlevelek“ (Newsletters) primitív intézménye látta el. Ezt még íródeákok küldték szét a fővárosból, összegyűjtve a hét vagy hónap fontos híreit vidéki megrendelők részére. A Cecilek ősenek, Lord Burleigh-nek, Erzsébet királyné miniszterének államférfiúi bölcsességét dicséri, hogy az időközi sajtótermékeknek ezt a durva papírra írott, naív formáját is befolyásolni igyekezett saját politikai céljai érdekében. A XVII. század elején azonban már találunk pamfletszerű, hosszabb időközökről beszámoló „heti hírek“ vagy „folyó hírek“ (Courant or Weekly Newes) című újságokat. Az első nyomtatott időközi angol lap csak az 1665-ben, II. Károly utasításából a kolerajárvány dől menekülő udvar székhelyén, Oxfordban kiadásra kerülő „Oxford Gazette“ (később „London Gazette“, ma a hivatalos közlöny). Ettől kezdve a fejlődés már nagyon gyors. 1702-ben megjelenik az első napilap és 1710-ben már egy kis költői túlzással azt lehet mondani, hogy a sajtó „kormányt bukattott“. Jonathan Swift, Gulliver utazásainak halhatatlan költője, korának Danid Defoe és Addison mellett egyik legkiválóbb írója és újságírója, lapjában, a tory „Examiner“-ben következetes hadjáratot folytatott Marlborough herceg és az angol hadvezetés ellen. És tagadhatatlan, hogy alig hat héttel egyik ilyen támadó cikkének megjelenése után — melyben Marlborough Crassusszal hasonlította össze hatásos szatírában — a herceg megbukott és az út nyitva állott az utrechti béke féde.

A korrupct 18. század nagy politikai küzddmd, a Sir Róbert Walpole és Pulteney közötti párbaj, részben szintén az Examinerek és Spectorok hasábjain folyt le. A két protagonista nagy mestere volt a sajtó felhasználásának és olyan erők igénybevétele, mint Defoe, Swift és később Fidding, meg Johnson, szellemileg magas színvonalú harcban állottak. Walpole súlyosan pénzelt sajtóeszközölt „reptile“-eknek (hüllőknek) nevezte és például kormányzása utolsó tíz éve alatt több mint 50.000 fontot költött rájuk, ami az akkori időkhöz képest rendkívül nagy összeg. A hatvanas években azonban már tiszteltebb hivatássá vált az újságírás, az álnév használata, vagy a teljes névtelenség által, ami a nagy lapoknál ma is szabály, sokszor megközelíthetetlen távolságba jutott a politikusoktól az újságíró. Samud Johnson azonfelül új anyagot, új rovatokat és új színeket is vitt a sajtó addig egészen egyoldalú politikai képletnek, ő ír először gazdasági és háztartási kérdésekről, ő az első, aki az asszonyok és az asszonyról ír és ezzel a nőt, habár csak passzív tényezőként, a közéletbe emeli: 120 évvel azelőtt, hogy a Daily Mail az asszony részére külön rovatot nyitott és 140 évvel azelőtt, hogy az angol parlament a nőnek választójogot adott. Danid Defoe-t pedig, akít „Robinson Crusoe“-ja a világ egyik legismertebb írójává tett, cikkei, pamfletjei, ódái: egyszóval fáradhatatlan és sokoldalúan változatos újságírói működése által szinte joggal tekinthetjük a mai zszurnaliszta egyenes ősenek és talán a „közvélemény“ első öntudatos formálójának is.

A 18. század végét a parlamenti vitákról szóló tudósítás jogáért folytatott küzdelem jellemzi, amelynek szintén Samud Johnson, aztán Wilkes és később az anonimítását élete végéig megörző nagyszerű erejű, hírneves Junius, továbbá Cobbett voltak a főhősei. Johnson geniejének talán legérdekesebb megnyilvánulásai éppen parlamenti tudósításai voltak. A parlament tárgyalásait tudvalevőleg privilégium védte, tehát tudósítást — pedig a közönség kezdte megkövetelni — nemcsak veszélyes volt közölni, hanem az anyagot is nehéz volt megkapni hozzá. Egyes képviselők szöbeszédjéből lehetett csak összeállítani a riportot, vagy sokszor „alkotó fantáziával“ kellett azt pótolni. Johnsonnak a Gentleman's Magazine-ban megjelenő

parlamenti beszámolói között a legnagyobb szenzációt okozta például az idősebb Pitt egy beszédének a „Liliput szenátusából“ alcímű rovatban való közlése. Mikor valaki ezt a beszédet Demostheneséinél is nagyobb-nak nevezte, Johnson száraz humorral felelt: „Exeter-street egyik padlás-szobájában költöttem.“

Most azután rendkívül gyorsan fejlődik az angol újságírás. A 18. század végén sorra keletkeznek igazán nagytekintélyű lapok amelyek közül kettő, az 1785-ben alapított Times és az 1772-ben alapított Morning Post még ma is fennáll.

Ettől az időponttól kezdve joggal lehet azt mondani, hogy az angol újságírás története egybeforrott a Times történetével. A Times terjeszkedése, színvonalának fejlődése és erkölcsi pozíciójának erősödése, csodálatos anyagi gyarapodása és az a hely, amit ma, szinte mint önmagában is nemzeti intézmény, foglal el, mind karakterisztikumai az angol közvélemény és sajtó története utolsó 140 esztendejének. Hiszen nemzeti intézmény létét az angol sajtó abban sem tagadhatta meg, hogy mind a materiális, mind a szellemi processzusban organikusan, nem pedig írott, előre kigondolt szervezeti reformok hatása alatt fejlődött és változott. És ebben a közszellemnek éppen olyan formáló ereje és szerepe volt, mint egyes kiváló individuumoknak, a sajtó kapitányainak. Ilyen történelmi szerep jutott osztályrészül a két John Walternek, apának és fiúnak, a Times alapítóinak is: alapítót lettek a befolyásolhatatlan, pénztől és kormányhatalomtól egyaránt független nemzeti sajtónak. Programjuk volt a mindenkori kormányzatot támogatni, mindig és mindenben, ahol az ő meggyőződésük szerint a nemzet érdekeit szolgálja, viszont a legszigorúbb, semmiféle tekintet által sem korlátozt kritikát gyakorolni mindenütt, ahol hibát, visszaélést, a nemzeti érdek megsértését jóhiszeműen és bizonyítottan meg tudták állapítani. A fiatal vállalat ki is volt téve nehéz megpróbáltatásoknak, amikor pl. lord Melville, az ifjabb Pitt kormányának egyik tagja, felett gyakorolt súlyos, de mint később bebizonyosodott, igazságos kritikát. A kormány a befolyásolásnak és a megfélemlítésnek összes eszközeivel próbálkozott: ilyeneket azóta angol kormány a sajtóval szemben többé sohasem használt. A második John Walter büszkén és megalkuvást nem törően utasított vissza minden kísérletet és épp oly nyugalommal támogatta a kormányt ott, ahol ezt a nemzet érdekeivel összeegyeztethetőnek találta, mint amily élesen kritizálta akkor is, amikor kritikájának gyümölcseként 14 hónapig newgate-i börtönéből szerkesztette a Timest.

Amint a Times volt az első angol lap, amely a természettudományok és a művészet problémáival is megismertette a közönséget, a Walterefc épp oly körültekintő gonddal figyelték az újságírás technikai fejlődésének minden lehetőségét és javították lapjukat minden oly újítással, amely azt értékesebbé és hasznosabbá tette. Hírszolgálati berendezése, kontinentális tudósításainak gyorsasága már a napóleoni háborúk idején London és ezzel a világ legelső lapjává tették. A Times volt az első lap, amely 1809-ben például a Vlissingen elfoglalására kiküldött expedíció sikeréről beszámolt, 24 órával előbb, mint ahogy a holland kikötőváros elfoglalásának híre a Foreign Office-be eljutott. Azóta a sajtó sokszor és más országokban is megismételte ezt a hőstettet, a nélkül, hogy mindenütt rájöttek volna az ebben és sok más teljesítményben rejlő nagy erő- és haszonmomentum megfelelő kihasználására. A Walterek nem kímélték költséget sem munkatársak szerzésénél, sem a hírszolgálat megszervezésénél. Tudták, hogy ez a tőke éppúgy megtérül, ha jól van alkalmazva, mint a nyomda-technika fejlesztésére épp oly bőkezűen kiadott összegek.

A tekintély és a színvonal fejlődésével párhuzamosan halad a munka-

társak közének kiterjedése, az újságíró társadalmi pozíciójának javulása, ami az arisztokratikus társadalmi szervezetű Angliában a tekintély megalapozásának elengedhetetlen feltétele. Henry Fielding, a 18. század kiváló újságírója ugyan nagyon előkelő családból származott, — a Fieldingek a Habsburg-családnak Angliába szakadt ága — az újságíró pozíciójára mégis, még a 19. század elején is, Wellington hercegnek a véleménye jellemző, aki 1807-ben Sir Charles Stewartnak, lord Castlereagh testvéreinek durván megtiltotta, hogy a spanyol hadjáratról tudósításokat küldjön; 1838-ban, élete alkonyán pedig az Observer, — akkor már tekintélyes lap — valljuk meg egy kissé indiszkrét kérésére, híres karakterisztikus leveleinek egyikében olyan negatív választ adott, amely tényleg a sajtó iránt általában nem nagyon meleg érzelmeiről, de megbecsülésről sem tesz tanúbizonyságot. A vashercegnek közismert szokása volt, hogy minden levélre válaszolt, még ha azt felelte is, hogy nem tartja érdemesnek válaszolni. Az Observer szerkesztője Viktória királynő koronázásakor merészen azt kérte a hercegtől, engedje meg neki, hogy a koronázási menetet a herceg házának, Apsley Housenak a tetejéről nézhesse. A herceg válaszában egy „Vincent Dowling“ által aláírt levél vételét ismerte el, hozzáfűzte, hogy „a herceg ilyen nevű egyént nem ismer, hogy viselőjének személye épp oly kevésbé érdekli, mint az Observer című újság; továbbá, hogy Apsley House nem középület, hanem az ő magánlakhelye, amelynek tetején idegent bizonyára nem fog megtűrni“. Ekkor azonban már az újságíró társadalmi tekintélye jelentősebb volt, mint a herceg véleménye sejtetni engedné. Megesett, hogy lordok kegyeskedtek aktíve újságírással foglalkozni, habár inkább sportszerűen, mint rendszeresen, mint pl. lord Blachford a 40-es években a Timesnél. Ettől kezdve a „social journalist“ társadalmi karrierje gyorsan fejlődik. Delane, a Timesnek 1840-től 1877-ig főszerkesztője, Palmerston lord bizalmasa és jóbarátja volt, és a 60-as években már normálissá válik az arisztokrácia tehetségesebb tagjainak részvétele a sajtó munkájában. Így lord Robert Cecil, a későbbi második Salisbury márkí, a Saturday Review állandó munkatársa volt és a Standard napilapnak is dolgozott. Sőt összeköttetését a Saturday Review-val élete utolsó évéig fenntartotta és a Quarterly Review szerkesztésébe is állandóan befolyt.

Ezzel a növekvő tekintéllyel együttesen és számtani arányban csökkentek a sajtót terhelő inkább finánciális, mint politikai béklyók. Az újságokra a 17. század óta nehezülő és forgalmukat erősen korlátozó bélyegilletéket megfelelő propagandisztikus előkészítés után 1836-ban négy pennyről egy pennyre szállították le, 1855 július 15-én pedig teljesen eltörölték, miután a hirdetési díjat — minden hirdetés után 3 shilling 6 penny! — a parlament már 1850-ben megszüntette. Megkoronázta ezt a Gladstone által rendkívüli erővel favorizált mozgalmat 1861-ben a papírvám eltörlése, amely oly súlyos volt, hogy pl. egyedül a Daily Telegraphnál állítólag évi 12.000 font sterlinget tett ki.

Béklyóitól megszabadulva, hatásában és tekintélyében megerősödve az 50-és évektől kezdve a brit sajtó fejlődése új lendületet vesz. 1855-ben megszületik a Daily Telegraph, amely á Levy Lawson-család kezében rövid néhány év alatt egészen csodálatos karriert fut meg, hiszen már 1870-ben a „világ legelterjedtebb lapja“ címet kapja 170.000 példányával, akkor, araikor a Timesnek csak 70.000 példánya volt és a körülbelül egyidejűleg kifejlődött New-York Héraid még csak 100.000 példányt ért el. A Daily Telegraph sikerének titka egyrészt kitűnő hírszolgálat, másrészt a magas színvonal dacára rendkívüli olcsósága: a Telegraph volt az első penny-lap.

A XIX. század második felének, ennek a nyugodt és békés második barokk-kornak terjedő általános műveltségével az újságírás minden meg-

jelenési formájának hallatlan fellendülése járt. 1858-ban létesült egy német ember geniális alapításában az első hírügynökség, a Reuter's Bureau, amely alig tíz év alatt már domináló pozícióra tett szert s amely azóta igen hatalmasra vált a távirati hírszolgálat erős kiterjedésével, tehát megdrágulásával. A nyolcvanas évektől kezdve nagyon megszorodtak a hetilapok, különösen az illusztrált lapok. Az olcsó heti képesújságok, mint pl. a Sunday Pictorial és mások, a munkástömegeknek ma is kedvenc olvasmányai.

A napisajtó kolosszális fellendülésére talán a legjellemzőbb lesz, ha néhány számot sorolunk fel: 1846-ban a Times 28.000 példányban jelent meg, az öt akkor létező többi napilap pedig együtt 38.000 példányban. A szédületes számok, melyek az amerikai fogalmakat is messze túlhaladják, a háború óta tűntek fel: 1927-ben a Daily Mail vezet a világ összes lapjai között kétmillió példánnyal, utána következnek: a vele együtt Rothermere lord Associated Newspapers társaságának tulajdonában levő Weekly Dispatch (vasárnapi lap) 1.250.000, Beaverbrook lord Daily Express-e 1.130.000, a Daily Chronicle (liberális) 986.000, az Evening News (Rothermere) 900.000, a Daily News és a The Star (liberális), egyenként kb. 650.000, a Daily Herald (szocialista) 400.000, a Westminster Gazette (liberális) 300.000, a Times 200.000, a Daily Telegraph 150.000, a Morning Post 120.000 és a Manchester Guardian körülbelül 60—70.000 példánnyal.

A mai angol sajtó megismeréséhez különböző szempontokból kell orgánumait csoportosítanunk, hogy megítélhessük, az angolok kifejezése szerint, vajjon a „közvéleményből mennyit ellenőriznek“.

Pártállás szempontjából legegyszerűbb a felosztás: konzervatív vezetőlapok a Morning Post, a meggyökeresedett tory (die-hard) vélemény kifejezője, a Daily Telegraph, a normális, középvonalú konzervatívizmus szolid, tekintélyes képviselője, a Daily Express, Sunday Express, Evening Standard, Financial Times, Financial News és a vasárnap megjelenő Observer és Sunday Times. Liberálisak: a Daily News, The Star, Daily Chronicle, Westminster Gazette, Manchester Guardian, a manchesteri liberalizmusnak mindmáig klasszikus lapja. Szocialista a Daily Herald. A Times — azzal a megszorítással, hogy a mindenkori kormányt támogatja — független és egy, néhány konzervatív nagytőkésből álló s Major Astor, a német származású amerikai milliárdosból lett angol arisztokrata vezetése alatt alakult kis csoport birtokában van. A Rothermere-csoport lapjai függetlenek, mert bár tulajdonosuk a konzervatív-párt tagja, a lapok alapításuk óta megőrizték teljes vélemény- és kritikaszabadságukat.

Ezek a lapok általában egy-egy pénzügyi csoportnak tulajdonában vannak, kivételek Beaverbrook lord lapjai, a Daily Telegraph, amely ma is a Levy Lawson-család fejének, Viscount Burnhamnak kezében van és az Observer, mely Viscount Astoré. A vidéki lapok legnagyobb része régi alapítású magán- (családi) tulajdon, vagy kisebb részvénytársaságok birtokában van. Van köztük egynéhány kiváló, nagy történeti múltú lap, mint az előbb említett Manchester Guardian és az edinburghi Scotsman, amelynek rendkívül nagy a tekintélye az angolnyelvű sajtó körében. Tekintélyes szerepe van még a Yorkshire Rostnak, a Birmingham Postnak, a Glasgow Heraldnak és a dublini Irish Timesnek, melyek közül az előbbieket mind konzervatívek, az ír lap pedig független.

Ha nemzeti és nemzetközi súlyukat vesszük tekintetbe és a szerint csoportosítjuk a lapokat, akkor megint más rangsort kapunk. A vidéki lapok közül csak az egy Manchester Guardiannak van, dacára aránylag kicsiny példányszámának, nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi tekintélye. A londoni lapok közül épp annyira brit nemzeti, mint világpolitikai súlya által természetesen messze kiemelkedik a The Times. Példányai nem

számuknál, hanem súlyuknál fogva értékelendők: ponderantur. A 200.000 embernek, aki a Timest nagyrészt magában Londonban reggeli teájához kapja, vagy a brit birodalom minden részében napi olvasmányul tartja s a klubok százaiban vagy a külföldön állandóan olvassa, többsége a világpolitika, a pénzügyi, közgazdasági és szellemi életnek ahhoz az elitjéhez tartozik, akiknek szavában és tetteiben a társadalmak, nemzetek és államok akarata szóvá és tetté kristályosodik. A Times a brit birodalom kiegyensúlyozott érdekét és akaratát fejezi ki méltóságteljesen, meggyőződéssel, hibátlan tudással és szenvtelenül. Technikai előállítása épp oly tökéletes ennek a naponként megjelenő könyvnek, mint amilyen kiegyensúlyozott a véleménye, pontos és megbízható a hírszolgálat. Parlamenti jelentései és pénzügyi, közgazdasági része: City-note-jaí szinte a „hiteles hely” tekintélyével bírnak. Ha a Times a világpolitika valamely kérdésében állást foglal s abban a „national interest”-et kifejezésre juttatja, akkor ez rendszerint nemcsak hogy kifejezi a mindenkori kormány álláspontját, hanem olybá lehet venni, hogy kormány változhat^ de addig, amíg a körülmények nem változnak, ez az állásfoglalás a nemzeti politika sarkalatos tétele marad. A körülmények változása tudvalevőleg sehol másutt nem tudja oly tökéletesen átalakítani a politikai marsrutát, mint éppen az eminensen célszerűségi szempontok által vezetett brit politikában. A többi nagy lapok általában inkább a pártpolitika, vagy sokszor egy-egy személyiség szemszögéből ítélik meg az eseményeket és a teendőket.

Ezek mellett a súlyos orgánumok mellett egészen külön klasszist képviselnek a Rothermere lord és Beaverbrook lord tömegeket kiszolgáló speciális lapkoncemei. Ezeknek a lapoknak, tehát a Daily Mailnek és az Evening Newsnak az egyik oldalon, a Daily Expressnek és az Evening Standardnak a másik oldalon, egészen más a felépítésük, pszichológiájuk és lappolitikájuk. Már jellegüknél fogva is, továbbá a példányszám fenntartása és növelése érdekében, vezetőiknek állandó, szinte benső érintkezésben kell lenniök olvasóiknak azzal a széles rétegével, amelyre prosperitásuk alapítva van. A jó diagnosztának a legkisebb zörejre élenken reagáló fülével kell a nemzetnek, vagy helyesebben ennek a rétegnek a szívverését figyelme, amelyből olvasói rekrutálódnak. Antennájának bárholonnan, bármilyen hullámhosszal érkező hangokat fel kell vennie, hogy adógépjének a hangját és erősségét megfelelően igazítani, programját változtatni, élnékíteni, vagy teljesen kicserélni tudja.

Ezeken az elveken épül fel a Daily Mail. Ez a művészet, amelyet Rothermere lord tökélyre vitt, a Daily Mail titka. Az újság által azt, amit olvasói tömegének, azaz röviden a közvéleménynek adni akar, akkor, oly formában és olyan adagolásban adja, amelyről tudja, hogy közönsége nemcsak elfogadja, hanem újabb adeptusokat nyerve, örömmel fejleszti is a kapott anyagot, hiszen az eszmék csirájukban ettől a publikumtól jönnek, hogy megnagyítva, kifejlesztve és átalakítva, megint hozzá visszakerüljenek.

A pillanat szükségének ilyen nagyszerű megérzése és praktikus kihasználása vezette az alig harminc éves Alfréd Harmsworthot, később Northcliffe első Viscountját, amikor testvéreivel, Cecillem és Hatóiddal, ma Rothermere első Viscountjával megalapította 1896 május 4-én a Daily Mailt. Több hónapi kitarató kísérletezés után mind hírszolgálati, mind újsághó- és nyomdatechnikai szempontból tökéletes lapot dobott a piacra fél pennyért és ezzel magának hódította az olcsó és gyors tudásra vágyó, munkájától elfáradt közép- és munkásosztályú szegény embert. A 100.000 példányra tervezett Daily Mail első nap 400.000 példányos forgalmat ért el, Az első évi átlag példányszám 200.000 példány lett, de azóta feltartóztatlanul és állandóm emelkedett: a búr háború alatt elérte a

700.000-es számot, sőt egy ideig 1,100.000-re emelkedett. Viktória királynő halálától a háború megkezdéséig körülbelül egy és egynegyedmillió volt az átlag, de kivételesen másfél millióra is emelkedett egy-egy számnak az elterjedése. 1926 végén egy és háromnegyedmillió volt, ma két millió.

Célja, hogy mindenről gyorsan, röviden és tömör formában számoljon be. Számol azzal, hogy a ma munkás emberének, a „busy man“-nek nincs ideje, sem nyugalma hosszabb, még oly érdekes cikkek vagy hírek elolvasására. A Daily Mail adta meg a vezetést az amerikai lapoknak is a nagybetűs, kondenzált címek használatával, amelyekből a lusta olvasó további fáradság nélkül értesülhet az eseményekről. Lapkiadói elve szintén amerikai: „Naponta minden lapnál jobbnak kell lennünk.“⁶

A hírszolgálaton kívül rövid kis cikkekben továbbfejleszti a Times újtását a természettudományok és a művészetek bevezetésével a profán napisajtóba: fél pennyért minden tudnivalót házhoz szállít. Hogy technikailag függetlenítse magát minden befolyástól, amely nem a közönségtől indulna ki: a Daily Mail volt az első lap, illetve az Amalgamated (ma Associated) Newspapers az első lapkonzern, amely saját erdőket vásárolt, saját fatelepeket létesített és papírgyárakat állított fel. Körülbelül évi 1,000.000 font sterling értékű papírszükségletét önmaga állítja dó Anglia legrégebb kolóniájában, Newfoundlandban kitermelt faanyagból. Éppen így nem kímél költséget akkor sem, ha arról van szó, hogy lapjának az olvasóhoz jutását a forgalomtól függetlenítse. Fontos esetekben, nagy szenzációk idején, külön vonatok szállítják lapjait az Egyesült Királyság minden részébe. Hogy pedig a lehető olvasóközönség egyetlen csoportja se maradjon ki, a Daily Mail megjelenik egyszerre azonos szöveggel Londonban és Manchestertben, némi változtatással és hozzáadással Párizsban, mint „Continental Daily Mail“, az összes Dominionokban és Amerikában, mint „Overseas Daily Mail“ és a nagy óceánjárókon, mint „Atlantic Daily Mail“.

Ahhoz, hogy a folytonos izgalmat kereső modem tömegek érdeklődését állandóan maga felé tudja irányítani, az ilyen lapnak szüksége van arra is, hogy injekciókkal, azaz nagyszabású sajtókampányokkal állandóan fegyelem alatt is tartsa szeszélyes, vulgivagus közönségét. Ilyen volt Northcliffe lord hadjárata a búr háború befejezésére, ilyen, majdnem 20 éves állandó akciója Németország ellen, amely céltudatosan vezetett el a világháborúhoz, ilyen a háború alatt a híres „shell-campaign“, amely a muníció elégtelenségét tárta fel, addig, amíg ebbe Asquith bele nem bukott és Lloyd George legyőzhetetlen energiával kezébe nem vette a nemzeti mum'ciós ipar vezetését. Ilyenek Northcliffe lord halála óta, amikor Rothermere lord örökölte bátyja lapjait — a függetlenné vált Times kivételével, melyet notabene Northcliffe lordnak nem a Times méreteihez szabott metódusai majdnem tönkretettek, presztízisében mindenesetre erősen megtámadtak — a Daily Mail-koncemnek a nemzed takarékoságot kívánó, legutóbb pedig a Szovjet-Oroszország ellen céltudatos következetességgel folytatott állandó nagy akciói.

A Daily Mail és testvérpapjai tehát óriási olvasóközönséghez szólnak, amely a közép-polgári osztálytól egészen a bányamunkásig terjed. De ha tekintetbe vesszük a kontinentális és a transzatlantikus kiadást, figyelmet érdemel az a körülmény is, hogy a Mail időközönként elit-publikumhoz is beszél. Természetesen távolról sincs az a súlya egy cikksorozatának, mint a Times egy-egy hírének vagy vezércikkének. Azonban a gutta cavat lapidem elve alapján megdolgozza a tömegeket és ezáltal a nyersanyagot mindenesetre kibányássza és áruvá, legalább is félgyártmánnyá dolgozza fel, és végül, mondjuk, a közvélemény épületének a földszintjén helyezi el. A földszinti raktárhelyiségből ezt aztán már nem lehet kilökní. Természetesen hosszú időbe kerülhet, amíg ez az áru a földszintről, vagy a raktárból az

elsőemeleti termekbe és dolgozósobákba jut. De egy országban, ahol a közvélemény nyomása oly érzékenyen tud érvényesülni, ahol az igazságszeretet tradicionális nemzeti tulajdonság, ahol a leghőbortosabb filantropikus eszmének ezrével vannak bajnokai, a nyomtatott szó varázsával folytatott mozgalomnak mélyen gyökeret verő, maradandó hatása van.

A londoni lapok és a vidéki sajtó kiválóbb orgánumai együtt hű és lelkiismeretes érzékenységgel felvett képét adják Nagy-Britannia közvéleménye mindenkori állapotának. A főváros legnagyobb nemzetközi autoritású lapjai azonban részt vesznek a Dominionok ma már szintén igen fontos közvéleményének kifermálásában is. A brit szellem erősségének, tömör öntudatosságának egyik legérdekesebb példája, hogy a Dominionok sajtója konstrukcióban, szellemben, felfogásban és lelkiismeretességben azonos vonalokon fejlődött az anyaország ősi sajtójával és az adott körülményekhez szabva ugyanazt a magas standardot tartja fenn.

Ha a brit közvélemény törvényszerűségét ismerjük, rendszerint meg tudjuk állapítani azokat a főbb irányokat, amelyeket a brit közvélemény a legnagyobb valószínűség szerint a közeljövőben követni fog. Hogy tehát lemérhessük sajtójának befolyását, jelentőségét és aztán megfigyelhessük tevékenységének praktikus eredményét, talán érdemes lesz még egy pillantást vetni azokra a főbb politikai irányokra és mozgalmakra, amelyek ma Nagy-Britannia sajtóját, mint a közvélemény fokmérőjét, mozgatják.

Az kétségtelen, hogy alig van még nemzet, amely oly erősen hinne a Nemzetek Szövetségének intézményében és amely, sokszor önzetlen buzgalommal is, annyira igyekeznék ezt az intézményt fejleszteni és erősíteni. Második alapvető törekvése a békeállapot biztosítására irányul: „Peace by all means“ a jelszava a brit közvéleménynek és Nagy-Britannia tegnapi vagy mai kormányának. Természetes, hogy mindkét mozgalomnak kardinális feltétele a birodalom fenntartása; sem az egyik, sem a másik mozgalomnak nem szabad ezzel a megdönthetetlen tézissel összeütközésbe kerülnie. De az előbb említett két célnak a szolgálatában mind erősebbé és hatalmasabbá válik a leszerelést követelő mozgalom. Különösen az Egyesült-Államok által összehívott tengeri leszerelési konferencia kudarca és Cecil lord fellépése óta ezek a hangok a brit közvéleményben állandóan erősödnek, sőt kezdenek már zenei összehatásokat is elérni. És azzal a semmit el nem siető lassúsággal, amely a britek oly jellegzetes tulajdonsága, mellékhangként megjelenik már a] rossz békeszerződések szükséges orvoslásának mottója is. Nem a szerződések revíziója, ez túlságosan metódikus vagy formalisztikus elgondolást kívánna, csak azoknak a hibáknak az adott körülményekhez és lehetőségekhez képest megfontolt kiigazítása, amelyek a pártatlan előtt is demonstrálható, kézzelfogható igazságtalanságokat okoztak és egy későbbi időpontban jogosan fenyegethetnék a békét. A brit közvélemény nagy átalakulásai j és nagy akciói rendszerint összefüggenek egy választási hadjáratral. Hogy milyen erősek ezek az itt ecsetelt tendenciák, azt akkor fogjuk eldönteni tudni, ha, amint valószínű, a jövő év folyamán a parlament feloszlására kerül a sor és a konzervatív kormány előreláthatólag szemben fog állani egyrészt a liberálisokkal, másrészt a munkáspárttal. Ha a választási jelszavak ezekből az irányokból fognak táplálkozni, ha a választást a leszerelés, döntőbíráskodás és a béke biztosításának jelszavával fogják megvívni, akkor fogjuk csak jól megfigyelhetni azt a nagy orchestrális hatást és erőt, amellyel a brit közvélemény és a brit sajtó rendelkezik, és amellyel rányomja bélyegét egyregy korszak történetére és politikai fejlődésére.

OTTLIK GYÖRGY.